

людини, визначити особливості та принципи людської духовної діяльності.

II**ІСТОРІЯ ТА ІСТОРІОСОФІЯ
РЕЛІГІЇ В УКРАЇНІ**

*Ю.Решетніков** (м. Київ)

**ОБ'ЄДНАВЧА ТЕНДЕНЦІЯ ТА СЕПАРАТИЗМ
В ІСТОРІЇ ВІТЧИЗНЯНОГО БАПТИЗМУ**

Досліджуючи історію баптистського руху в Україні та Росії, можна побачити дві суперечливі тенденції, притаманні внутрішньому розвитку цього руху: тенденція до об'єднання та тенденція до сепаратизму. Ці тенденції то домінують одна над одною, то розвиваються паралельно, стримуючи одна одну. Ще В.С.Соловйов відзначав, що протестантам на відміну від католиків притаманна думка про спасіння на «малих суднах» [Подберезский И.В. Быть протестантом в России.- М., 1996.- С.71], яка й веде до сепаратних тенденцій в протестантизмі. Ці тенденції знаходять своє богословське обґрунтування у принципі незалежності або автономності кожної окремої баптистської громади, який виступає одним з фундаментальних принципів практичного життя баптистських церков. Автономія кожної громади полягає у тому, що ніякої організаційно-керівної або адміністративної влади над громадою не існує, тобто сама громада визначає своє сповідання та питання церковної дисципліни.

* Решетніков Ю.Є. – пошуківець Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.

Підкреслюючи автономію помісних церков, баптисти в той же час намагаються витримати розумну гармонію між самостійністю та необхідністю взаємного спілкування. Цей принцип реалізується в утворенні баптистських союзів, які призначені допомагати помісним церквам у розв'язанні їх проблем, і акумулювати зусилля окремих громад у вирішенні загальноконфесійних завдань. Звичайно, до компетенції такого союзу не входить безпосереднє вирішення духовних або адміністративно-організаційних проблем в церквах з метою подолання конфліктів або будь-яких непорозумінь.

Протиріччя між цими двома тенденціями викликає особливий інтерес у теперішній час, коли консолідація християнства є одним з нагальних питань сьогодення. Досягнення цієї консолідації розглядається як одна з умов стабільного розвитку суспільства в цілому. Однак продовжується роздвібнення деяких християнських деномінацій. Так, в українському баптизмі зараз налічується щонайменше три церковних утворення. Тому є сенс в дослідженні вищезгаданих тенденцій обґрунтувати прогнози щодо подальшого розвитку баптизму та релігійної ситуації в цій конфесії в цілому.

Баптизм виникає в Російській імперії у другій половині XIX сторіччя внаслідок євангельського пробудження, яке відбувалося в різних географічних регіонах та в різних соціальних групах. Це обумовило й появу різних окремих євангельських груп, серед яких були розбіжності в розумінні тих чи інших богословських питань, але близьких між собою у принципових позиціях. Слід зазначити, що саме сприйняття деякими євангельськими громадами баптистських поглядів призвело до першого розділення в українському євангельському русі, який зародився у формі штундизму.

В той же час з самого початку існування різних євангельських груп починаються спроби налагодити між ними зв'язок, знайти спосіб подолання розбіжностей та об'єднати їх зусилля. Так, розуміючи необхідність об'єднання для спільної проповіді Євангелія, баптисти та євангельські християни-захаровці, які виникли в молоканському середовищі Таврійської губернії, намагались усунути існуючі між ними розбіжності шляхом дискусій.

У травні 1882 року у німецькій колонії Рюкенау Таврійської губернії з ініціативи братських менонітів І.Вілера та П.Фрізена була проведена спільна братська конференція, на якій були присутні п'ятдесят делегатів від новоменонітських та баптистських громад, в тому числі 19 від російсько-українських. Від імені віруючих з Петербурга В.Пашков прислав листа. Головним питанням цієї конференції було питання благовісту, яке ставило на порядок денний й питання координації праці.

Для більш ефективної організації праці благовісників було обрано Комітет для проведення місії, який очолив І.Вілер. Конференція розглянула питання про участь у Вечері Господній осіб, які були хрещені у дитинстві. Це питання поставив у своєму листі В.Пашков. Але конференція залишила його відкритим. Це було пов'язане з тим, що кожне інше рішення наражало молодий євангельський рух на небезпеку розколу, оскільки ще досить велика кількість євангельських віруючих не вважала хрещення у дорослому віці за необхідне, в той час як баптисти та братські меноніти наполягали на цьому.

Першою широкомасштабною спробою об'єднання різноманітних євангельських груп став з'їзд в Петербурзі, що відбувався напочатку квітня 1884 року з ініціативи В.Пашкова. На з'їзд прибуло більш ніж 70 делегатів, які представляли пашковців, штундистів, баптистів, братських менонітів та захаровців. В перший день роботи з'їзду була проведена Вечеря Господня, яка відразу ж виявила суттєві протилежності між учасниками з'їзду, оскільки баптисти відмовились брати участь у Вечері спільно з “дітохрещенцями” і проводили свою Вечерю окремо. Проте з'їзд продовжив свою роботу. Питання про дійсність “дітохрещення” знов було залишено відкритим. Але робота з'їзду була передчасно перервана державною владою.

Того ж року з 30 квітня по 1 травня в Нововасилівці Бердянського повіту Таврійської губернії відбувся перший самостійний з'їзд російсько-українських баптистів. На цьому з'їзді були присутні 33 делегата з 12 громад, а також шість гостей, в тому числі й захаровці. Від віруючих Петербурга на з'їзд прибув І.Каргель. Російські баптисти з Кавказу не брали участі у з'їзді, але направили на його адресу листа. На цьому з'їзді було створено Союз баптистів Південної Росії та Кавказу, який об'єднав до того часу розрізнені та відокремлені одна від одної вітчизняні помісні баптистські церкви та групи. Питання спільної участі в Вечері Господній знову ж таки було залишено відкритим. Учасники з'їзду дійшли до згоди, що рішення, прийняті з'їздом, є обов'язковими для усіх церков, що свідчило про переважання тенденції до об'єднання на цьому етапі історії українського баптизму. Це призвело й до того, що з часом майже всі євангельські християни-захаровці приєдналися до баптистів. Штундистські громади також були поглинуті баптизмом.

На початку існування своїх громад євангельські віруючі не надавали значення їх назві. Тому вживалися різні назви: “охрещені християни-баптисти”, “християни-баптисти російської національності”, “російські баптисти”, “дорослохрещені християни”, “віруючі євангельської віри”, а то й навіть просто “віруючі”. Отже, не йшлося про відрізнення однієї євангельської групи від іншої, а лише про

відокремлення від православ'я. Також назва не відображала догматичних особливостей тієї чи іншої євангельської групи. Першою громадою, члени якої прийняли назву "євангельські християни", була Севастопольська громада, яка була створена у 1898 році. За віровченням це була звичайна баптистська громада, мова йшла лише про назву. Ця громада поклала початок іншим церквам, які прийняли цю ж назву. Внаслідок переслідування діяльність Союзу російських баптистів у 1890-1898 роках була майже повністю паралізована. Нові громади, що виникали у цей час, жили роз'єднано, майже не маючи зв'язку між собою. Пізніше, з пожвавленням діяльності Союзу баптистів, частина віруючих приєдналась до баптистів, але інша частина вирішила не приєднуватись до цього Союзу. Ці неприєднані церкви з часом увійшли до складу Союзу євангельських християн, який був створений у 1909 році.

Також громади євангельських християн виникають у Росії, хоча слід зазначити, що на початку українські та російські євангельські християни мали хіба що спільну назву, бо українські євангельські християни були звичайними баптистами, тільки з іншою назвою, в той час як російські мали свої специфічні особливості. Але все ж таки спільна назва та спільне відокремлення від Союзу баптистів сприяли процесу об'єднання цих громад, спочатку в межах України, а потім і в межах усєї імперії. Організаційно цей процес отримав своє формальне завершення у створенні Всеросійського союзу євангельських християн у 1909 році на Першому всеросійському з'їзді цього союзу. Таким чином було формально оформлено новий розкол у російсько-українському баптизмі.

У зв'язку з виникненням Союзу євангельських християн та специфічністю відносини між ним та Союзом баптистів, треба сказати декілька слів про їх догматичні розбіжності. Якщо брати поверхово, то особливих розбіжностей між ними не було, різниця стосувалася лише деяких організаційних моментів. Але ці видимі розбіжності все ж таки мали своїм підґрунтям розбіжності у догматиці, хоча вони, так би мовити, не лежали на поверхні і не фіксувалися пересічними віруючими. Якщо російські баптисти при своєму організаційному та віроповчальному оформленні відчули вплив з боку німецьких баптистів, то на погляди євангельських християн суттєво вплинуло те, що їх петербурзьке ядро успадкувало погляди лорда Редстока, дербіста за віровченням, а також те, що їх визнаний лідер І.Проханов у 1895 році пройшов річний курс богослов'я у баптистському коледжі в англійському місті Бристолі. Практично, різницею між баптистами та євангельськими християнами у догматичному плані була різниця між окремими (партикулярними) та загальними (генеральними) баптистами, яка в свою чергу сягає різниці між кальвінізмом та армініанством. Цим пояснюється й те, чому

І. Проханов на протязі чотирнадцяти років був віце-президентом Всесвітнього союзу баптистів, бо на світовому рівні євангельські християни сприймалися не як щось інше від баптистів, а як звичайні загальні баптисти.

Хоча керівництво баптистського союзу й відхилило пропозицію євангельських християн щодо створення об'єднаного (об'єднуючого) комітету, але у резолюції з'їзду баптистів 1911 року мова йшла про необхідність підтримувати добрі відносини та братерське спілкування з громадами євангельських християн та їх членами. Але на практиці, всупереч постійних заяв кожного з союзів про своє братерське ставлення один до одного, відзначались непоодинокі випадки прозелітизму з боку євангельських християн у баптистських громадах, що часто створювало досить гострі відносини між баптистськими громадами та громадами євангельських християн. З другого боку, багато хто з віруючих розумів негативні наслідки цієї ситуації для усього євангельського руху, що призводило й до розуміння бажаності, а то й необхідності, об'єднання.

У 1920 році у Москві водночас відбувалися з'їзди євангельських християн та баптистів. Деякі їх засідання проходили спільно. На одному з таких спільних засідань було прийнято рішення про об'єднання союзів в один Всеросійський союз євангельських християн та баптистів. Але сторони не дійшли до згоди щодо вирішення питання про склад керуючого органу та його місцезнаходження, тому у практичному плані об'єднання так й не відбулось.

Незважаючи на відсутність формального об'єднання, деякі громади намагались якимось консолідувати свою діяльність. Цікаво, що під час сталінських репресій там, де церкви баптистів та євангельських християн жили у злагоді або навіть проводили спільні служіння, вони проіснували довше – до 1936-1937 років, тобто до початку масових репресій.

Прагнення об'єднання стало практично одностайно домінуючим під час Великої Вітчизняної війни. Причому воно знайшло підтримку як зверху, так й знизу, хоча мотиви цієї підтримки були, скоріше за все, досить різними.

У травні 1942 році в Москві була створена тимчасова Всесоюзна рада євангельських християн та баптистів. До її складу увійшли по чотири представники з боку кожного союзу, причому деякі з них знаходились у той час в місцях позбавлення волі. Тобто є всі підстави вважати, що поява цієї ради та початок об'єднання зверху були ініційовані з боку державної влади.

Важливо розуміти, що це проходило на рівні керівництва союзів, бо на окупованій території об'єднання баптистів та євангельських

християн проходило стихійно, незалежно від волі керівництва союзів. Безумовно, що саме це об'єднання було проявом волі пересічних віруючих до спільності. Ці процеси логічно вели й до організаційного об'єднання союзів. У кінці 1942 року у Дніпропетровську відбувся Всеукраїнський з'їзд євангельських християн та баптистів, на якому було створено Дніпропетровське Всеукраїнське об'єднання євангельських християн-баптистів (назва походить від того, що Рада союзу знаходилась у Дніпропетровську).

Цікаво, що якщо окупація принесла з собою об'єднання віруючих, то після встановлення Радянської влади знов почались розділення у вже об'єднаних громадах.

Але водночас продовжувалось й об'єднання, санкціоноване з боку влади. У 1944 році було отримано дозвіл на проведення Всесоюзної наради євангельських християн та баптистів. Ця нарада відбувалась з 25 по 29 жовтня 1944 року. Цікаво, що деякі з делегатів були спеціально звільнені з місць позбавлення волі для участі в цій нараді. Безумовно, що проведення цієї наради було принаймні санкціоновано, якщо ні ініційовано, владою. Але, як би там не було, рішення цієї наради відповідало багаторічному бажанню та мріям пересічних віруючих, як з боку баптистів, так й з боку євангельських християн, про об'єднання.

У резолюції наради було записано: «Віддав повному забуттю усі суперечності у минулому, з двох союзів – Союзу євангельських християн та Союзу баптистів – створити один Союз євангельських християн та баптистів з керівним органом – Всесоюзною радою євангельських християн та баптистів з перебуванням її в місті Москві» [История євангельских християн-баптистов в СССР.- М.,1989.- С.232]. Головою Союзу було обрано Я.Жидкова, секретарем – О.Карєва, представників колишнього Союзу євангельських християн. Взагалі більшу частину керівництва нового союзу склали представники євангельських християн. Тобто лідери євангельських християн, які за своєю чисельністю та згуртованістю громад завжди суттєво поступались баптистам, помітно зміцнювали керівні позиції. Це згодом позначилось й на догматиці, яка, якщо не на рівні офіційного віровчення, то принаймні на рівні особистих поглядів, як пересічних віруючих, так і керівництва, стала виражати більш погляди євангельських християн, ніж баптистів. Хоча євангельські християни, зі свого боку, прийняли баптистські погляди щодо пресвітерів та їх висвячення, рукопокладення після хрещення та деякі інші.

Можна було передбачати, що не всі віруючі погодяться з таким об'єднанням, особливо баптисти, які були менш репрезентовані в керівних органах союзу. Повернення у 1953-1954 роках з заслання до своїх громад деяких старих працівників, які не брали участі у роботі по

об'єднанню та дотримувались своїх поглядів про недоцільність спільної роботи баптистів, євангельських християн та християн віри євангельської, спричинило новий поштовх для сепаратистських тенденцій.

Ще з середини 40-х років виникає течія «чистих баптистів», тобто баптистів, які не прийняли об'єднання 1944 року. «Чисті баптисти» засуджували керівництво Союзу за досягнення єдності, вважаючи його нечистою справою, зрадою баптистським принципам та поступкою євангельським християнам. Вони намагались знову створити окремих союз баптистів. Хоча спочатку вони досягли деяких успіхів, але невдовзі в їх лавах стався розкол, який призвів до того, що цей рух перетворився у досить нечисельні громади сектантського типу, які з різних причин практично загубили зв'язок між собою й не мали будь-якого чуттєвого впливу на релігійні процеси у баптизмі. Водночас виникає вчення про досконалість, яке розповсюджується серед колишніх громад євангельських християн на Сумщині. Була навіть спроба створення союзу «євангельських християн-досконалістів». Слід зазначити, що у 90-х роках в Росії було поновлено діяльність Союзу євангельських християн, який проголосив себе правонаступником Всесоюзного союзу євангельських християн.

Але незважаючи на те, що об'єднання вдалось зберегти, оскільки об'єднання підтримувалось з боку держави, яка негативно ставилась до діяльності релігійних громад, що знаходились поза об'єднання, практичне життя євангельсько-баптистського союзу створювало підґрунтя для прибічників сепаратизму. Частими були випадки адміністрування з боку старших пресвітерів – керівників обласних об'єднань. Пресвітери помісних громад не обиралися самими громадами, а призначалися старшими пресвітерами та центральним керівництвом, що являло собою досить серйозний відхід від євангельсько-баптистського розуміння церковного устрою. З боку керівництва допускались й інші порушення євангельсько-баптистських принципів.

Це призводило до зростання невдоволення діями керівництва, особливо з боку молоді. У 1959-1960 роках на Україні незалежно від офіційного керівництва Союзу було нелегально створено Союз молоді ЄХБ з центром в Одесі. Авторитет ВРЄХБ почав падати ще й тому, що керівництво Союзу не мало змоги реагувати на масові випадки відмови в реєстрації та її анулюванні, що вело до закриття громад. Об'єднання громад було єдиним шляхом, яким старші пресвітери в той час намагались врятувати легальний стан віруючих та можливість більш-менш офіційно збиратися для богослужінь. Але така не дуже стійка позиція керівництва, хоча й допомагала врятувати богослужіння та церковне життя, в той же самий час призводила й до розділень у самих

церквах: частина віруючих, засуджуючи дії керівництва, виходила з громади. Так як Союз ЄХБ об'єднував лише зареєстровані громади, досить значна частина євангельсько-баптистських церков знаходилась поза Союзом.

Усе це призвело до розділення в євангельсько-баптистському братстві, яке відбулось на початку 60-х років. Вже наприкінці п'ятдесятих років з'являються групи віруючих, які відокремились за названими мотивам від своїх старих церков. Але безпосередньою причиною розколу послужили Положення про Союз євангельських християн-баптистів та Інструктивний лист старшим пресвітерам ВРЄХБ, прийняті на пленумі ВРЄХБ у 1959 році. Ці документи повинні були скорегувати усю діяльність помісних церков євангельських християн-баптистів. Втім, положення цих документів суперечили звичайній практиці, прийнятій в євангельсько-баптистських церквах. Практично йшлося про відступлення від ідеї євангелізації, якій баптисти були вірні на протязі усієї своєї історії.

Прийняття цих документів призвело до розділення, бо ті, хто не погодився з їх положеннями, виходили зі складу реєстрованих церков, які підпорядковувались ВРЄХБ. Також своє обурення висловили й віруючі нереєстрованих церков. Результатом цього була поява у 1960-1961 роках Ініціативної групи, яка висунула вимогу скликання всесоюзного з'їзду євангельських християн-баптистів.

Рада у справах релігій та органи безпеки, які ініціювали прийняття та розповсюдження Інструктивного листа, були досвідченими та далекозорими політиками. Вони добре розуміли наслідки своїх дії. По суті, розкол в баптизмі був ними передбачений, оскільки ці органи мали неабиякий досвід таких акцій з політичними партіями та іншими релігійними угрупованнями. Тому, очевидно, з боку влади все робилось для того, щоб спровокувати розкол, а потім мати можливість більш легко боротися з кожним угрупованням, наштотуючи їх один на одного.

Деякими дослідниками відзначається богословська причина розколу в відстоюванні саме баптистських принципів. В перші роки існування розколу це до деякої міри могло бути справедливим, якщо згадати, що керівництво ВРЄХБ переважно складалось з колишніх євангельських християн. Також цікаво, що розкол проходив саме у євангельсько-баптистському середовищі. Церкви, що відійшли від ВРЄХБ, не мали у своїх лавах п'ятидесятників, тобто були більш монолітні за своїм віровченням, хоча нереєстровані п'ятидесятники кілька разів звертались до керівництва нового руху з пропозиціями щодо об'єднання. Згодом саме послідовники Ініціативної групи опинились на

більш армініанських позиціях, ніж ВРЄХБ, хоча ці позиції й не знайшли свого прямого відбиття у їх віросповідних документах.

У вересні 1965 року у Москві на нелегальній Всесоюзній нараді служителів церков ЄХБ, прихильників Оргкомітету (так у 1962 році було названо Ініціативну групу) Оргкомітет було перейменовано у Раду Церков ЄХБ, яка очолила новостворений Союз Церков ЄХБ. Прийнято Статут цього Союзу. Відтоді в Радянському Союзі починає існувати два союзи євангельських християн-баптистів. До 1966 року від ВРЄХБ відійшло більш ста церков (не рахуючи тих церков, які взагалі ніколи не належали до Союзу ЄХБ під керівництвом ВРЄХБ), що об'єднували більш десяти тисяч віруючих.

У цей період питання єдності обговорювалось практично на кожній нараді служителів церков під керівництвом ВРЄХБ. У 1969 році відбулось чотири зустрічі між представниками ВРЄХБ та Ради Церков. Хоча ці зустрічі пройшли в більш-менш братській обстановці, але ніякого порозуміння між союзами не було досягнуто.

На початку сімдесятих років влада пішла на реєстрацію деяких церков з числа прихильників Ради Церков, маючи на меті розколоти її лави. Це призвело до того, що з початку сімдесятих років з'являється третій різновид євангельсько-баптистських церков: так звані "автономні церкви". Переважна частина цих церков звернулась до реєстрації як до можливого перепочинку від нескінчених переслідувань. Хоча керівництво цих церков запевняло Раду Церков в тому, що вони, незважаючи на реєстрацію, залишаються відданими загальній справі, Рада Церков дуже негативно поставилась до факту їх появи, звинуватили ці церкви у зраді, автоматично виключили їх зі складу Союзу церков ЄХБ під своїм керівництвом. Однак ці церкви не увійшли до складу Союзу ЄХБ під керівництвом ВРЄХБ. Фактично реєстрація призвела до розколу у багатьох автономних церквах, з яких, звинувативши керівництво у зраді, вийшла молодь, залишившись вірною лінії Ради Церков. В період з 1974 по 1980 роки керівники автономних церков шість разів звертались до керівництва Ради Церков, запевняючи в своїй єдності з нерєєстрованими церквами, але Рада Церков жодного разу не дала відповіді на ці звернення.

У 1984 році керівниками автономних церков було підписано звернення до двох союзів: під керівництвом ВРЄХБ та під керівництвом Ради Церков, яке містило стислий аналіз минулого, вказівку на зроблені кожним Союзом помилки та заклик до керівництва Союзів визнати ці помилки, попросити вибачення один у одного та об'єднатися.

Центробіжні процеси, які почались у ці роки, та національне самовизначення також суттєво вплинуло на Союз євангельських

християн-баптистів. У 1990 році на 21-му з'їзді євангельських християн-баптистів України було проголошено створення самостійного Союзу євангельських християн-баптистів України. Сьогодні Всеукраїнський Союз Об'єднань ЄХБ, до складу якого увійшли українські баптистські церкви та 5 об'єднань баптистських церков діаспори — США, Канади, Австралії, Аргентини та Парагваю, є найбільшим баптистським угрупованням в Україні, яке складається майже з двох тисяч церков, які об'єднують майже 125 тисяч віруючих. За кількістю своїх громад ВСО ЄХБ займає офіційно четверте, а по суті, мабуть, і третє місце серед християнських об'єднань України.

Другим за чисельністю є Союз Церков ЄХБ під керівництвом Ради Церков. Слід відзначити, що Союз під керівництвом ВРЄХБ дав життя національним об'єднанням, а Рада Церков зберегла свою структуру у межах колишнього Радянського Союзу. Взагалі, почавши з сепаратизму, цей союз пройшов шлях до практично авторитарного керівництва зверху діяльністю помісних церков, тобто до того, в чому в свій час його представники звинувачували керівництво ВРЄХБ. Після деякого успіху сепаратних тенденцій у середовищі цього союзу, сьогодні спостерігається консолідація громад навколо керівного ядра.

Третім баптистським союзом, діючим в Україні, є Братство незалежних церков та місій. Братство було започатковане у 1987 році керівниками автономних церков, які підписали документ, що дав структурну основу майбутнього союзу. Наступного року керівники незалежних церков знову звернулись до обох баптистських Союзів (під керівництвом ВРЄХБ та під керівництвом Ради Церков) зі своїми пропозиціями щодо засад, на яких можливо створити єдиний Союз. Але на це звернення вони не отримали ніякої відповіді як з однієї сторони, так й з другої. Офіційно цей союз почав діяти з 1993 року. На сьогоднішній день помітною є інтеграція цього союзу до спільної праці з ВСО ЄХБ.

В Україні існує багато баптистських церков, які не належать до будь-якого союзу, тобто у повному значенні незалежних. Частина з них, зокрема, ті що утворилися внаслідок діяльності місіонерської асоціації “Світ Євангелія”, підтримує з цією асоціацією досить міцні зв'язки, не входячи до її складу організаційно, інші з'явилися під впливом місіонерського товариства “Світло на сході”, а деякі внаслідок діяльності іноземних місіонерів. Більша частина з них носить назву “євангельські християни”, але тут потрібно конкретно розрізняти ці групи, оскільки назву “євангельські християни” мають як незалежні баптистські церкви, так й церкви харизматичного напрямку або взагалі методистські, менонітські та інші церковні угруповання.

Таким чином, картина сучасного українського баптизму досить

різноманітна. Безсумнівно, що баптизм зараз відіграє помітну роль у релігійних процесах в Україні. На підставі вивчення його попередньої історії ми можемо зробити декілька прогнозів щодо його подальшого розвитку. Буде продовжуватись інтеграція Союзу незалежних церков та ВСО ЄХБ. Також буде зменшуватись роль центрального керівництва ВСО ЄХБ у житті помісних громад. Саме ці союзи будуть відігравати провідну роль у українському баптизмі у найближчі часи. З другого боку, сепаратизм Ради Церков буде вести до стагнації життя її громад, що призведе до того, що вони втратять можливість активної участі у релігійному житті.

*М.Нікітенко** (м. Київ)

ДЕРЖАВНО-СОБОРНИЙ ХАРАКТЕР ПЕРШОХРАМІВ КИЄВА

Включення східних слов'ян у сферу релігійно-культурних впливів Візантії було величезною подією як національної, так і світової історії. Відтоді головним осередком культури Київської Русі, увібравши в себе комплекс ідей та функцій духовного, громадського і приватного життя давньоруського суспільства, став східнохристиянський храм у його місцевому варіанті

Це особливо стосується київських першохрамів – Десятинної церкви і Софійського собору, з якими пов'язаний ключовий момент становлення національної етноконфесійної ідентичності – заснування давньоруської митрополії. Ці кафедральні храми були головними осередками церковно-політичного життя Русі, тобто мали державно-соборний характер. Втім, у науці існує думка, що Десятинна церква не була митрополічним кафедралом. Притому ця думка відповідає трьом концепціям початкового етапу становлення давньоруської церковної організації:

1. Митрополія Русі, заснована не раніше 1037 р., з самого початку містилась у Софії Київській.
2. Митрополія Русі, заснована наприкінці X ст., до побудови кам'яної Софії, містилась у дерев'яному Софійському соборі, зведеному Володимиром або навіть і Ольгою, а Десятинна церква була княжим двірцевим храмом.

* Нікітенко М.М. – пошуківець Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г.С.Сковороди НАН України.